

Ш 98

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

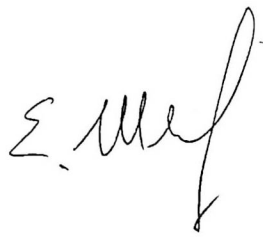
Шушкевич Євгеній Миколайович

УДК 1(091): 17

**МЕТАФІЗИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА  
У ТВОРЧОСТІ ЛЮДВІГА ВІТГЕНШТАЙНА  
(ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.05 – історія філософії

АВТОРЕФЕРАТ  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата філософських наук



Київ-2015

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник:** доктор філософських наук, професор  
**Мозгова Наталія Григорівна**  
Національний педагогічний університет  
імені М.П. Драгоманова,  
завідувач кафедри філософії.

**Офіційні опоненти:** доктор філософських наук, професор  
**Савельєва Марина Юрївна**  
Центр гуманітарної освіти НАН України,  
професор кафедри філософії науки  
та культурології;

кандидат філософських наук, докторант  
**Лактіонова Анна Валеріївна**  
Київський національний університет  
імені Т.Г. Шевченка,  
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться 3 червня 2015 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 30 квітня 2015 р.

Вчений секретар  
Спеціалізованої вченої ради



Б.К. Матюшко

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження.** Для сучасного моменту розвитку вітчизняної філософії одним з важливих завдань є інтеграція у контекст проблематики аналітичної філософської думки, пов'язаної, з аналізом відношень: мова – свідомість – світ.

Осмислення філософської спадщини філософа, який стоїть біля витоків аналітичної філософії – Людвіга Вітгенштайна, – реконструкція його поглядів щодо метафізичної проблематики, без сумніву, сприятиме кращому розумінню творчості філософа, дасть змогу цілісного осмислення ідей автора, а також сприятиме інтеграції у контекст проблематики аналітичної філософії.

В той час як імена і погляди багатьох мислителів ХХ століття вже стали хрестоматійними, з іменем Людвіга Вітгенштайна – дещо інша картина. Незважаючи на велику кількість досліджень творчості філософа, ще багато питань, щодо його філософських побудов і на сьогоднішній день залишаються досить спірними. Дехто навіть вважає, що філософська система представлена Людвігом Вітгенштайном в «Логіко-філософському трактаті» є однією з найбільш вивчених філософських систем. Однак, саме це не раз приводило до конфліктів в інтерпретації як загальної направленості цієї системи, так і окремих її положень.

У вітчизняному історико-філософському дискурсі творчість філософа, на наш погляд, розглядалася дещо однобоко, і поки що немає цілісного, завершеного осмислення творчості філософа. Останнім часом все частіше з'являються нові дослідження, переклади, розкриваються нові факти, публікуються архіви автора, які вимагають нового розширеного погляду на творчість мислителя.

Зокрема, серед науковців немає однастайності щодо питань, які стосуються метафізичної проблематики в філософських побудовах Людвіга Вітгенштайна. Часто серед джерел, присвячених творчості філософа, його зображують як критика метафізики. Але чи дійсно він ним був? На роздуми наштовхують слова самого мислителя, сказані ним своєму учню і товаришу Морісу Друрі: «До речі, не думай, що я зневажаю метафізику. Деякі великі філософські системи минулого здаються мені найбільш шляхетними витворами людської свідомості». А також теза філософа в одній з його ранніх робіт, яка часто залишається непомітною, про те, що філософія, якій, нагадаємо, Людвіг Вітгенштайн присвятив своє життя, «включає логіку і метафізику». Дослідники, які розглядають філософа як критика метафізики, як правило, відносять його до представників логічного позитивізму, а деякі з них пишуть про те, що він був членом Віденського гуртка. Проте такий погляд останнім часом стає все менш поширеним. Багато дослідників погоджуються з тим, що ідеї Людвіга Вітгенштайна мали великий вплив на ідеї представників логічного позитивізму, проте сам він до їхнього числа не належить. І, нарешті, є також, хоч іх дуже невеликий відсоток, дослідники, які прямо називають його метафізиком.

Виходячи з усього вище сказаного, на нашу думку, і виникає необхідність запропонованого дослідження.

**Зв'язок роботи з науковими програмами:** дисертаційна робота виконана на кафедрі філософії Інституту філософської освіти і науки НПУ імені М.П. Драгоманова у межах комплексної науково-дослідницької роботи кафедри філософії «Актуальні питання історії і теорії філософії та її викладання студентам педагогічних навчальних закладів», науковий напрям «Дослідження проблем педагогічних наук», що входять до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, який затверджений Вченою радою університету від 29 січня 2009 року, протокол № 5. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова від 28 лютого 2011 року, протокол № 7.

**Мета дослідження:** полягає в історико-філософській реконструкції метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна.

Досягнення мети дослідження потребує виконання наступних **завдань**:

- виявити методологічні основи історико-філософського дослідження метафізичної проблематики.
- проаналізувати контекст формування філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна;
- уточнити смислове навантаження понять «метафізичний суб'єкт», «світ», «факт», «сенси світу», як ключових для розуміння філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна.
- з'ясувати критерій розмежування осмислених та беззмислових висловлювань.
- дослідити особливості розуміння філософії Людвігом Вітгенштайном.
- дослідити статус метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна.

**Об'єктом** даного дослідження є філософська спадщина Людвіга Вітгенштайна.

**Предметом** є метафізична проблематика у філософській спадщині Людвіга Вітгенштайна.

**Джерельна база дослідження:** дисертаційна робота ґрунтується на філософських працях Людвіга Вітгенштайна, а також записях його щоденників та листах.

**Теоретичну базу дослідження** складають праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, які так чи інакше присвячені дослідженню філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна, а саме: О. Балли, Г. Бейкера, В. Бібіхіна, А. Блінова, Є. Борисова, Г. фон Врігта, К. Галаніної, О. Грязнова, С. Данько, Г. Заїченка, Дж. Енскомб, С. Катречко, М. Козлової, Дж. Кука, В. Кузнецова, В. Ладова, А. Лактіонової, М. МакГінн, М. Медведєва, О. Назарової, Т. Панченко, Д. Пірса, В. Руднева, О. Смірнова, О. Смірнкової, З. Сокулер, В. Суровцева, А. Цидіна, П. Хакера.



**Теоретико-методологічна основа дослідження.** Методи дослідження визначені специфікою поставлених завдань. При вирішенні означених завдань дисертаційного дослідження ми виходили із таких фундаментальних принципів, як об'єктивність, логічна обґрунтованість, послідовність.

Перш за все, при використанні певних текстів ми, послуговуємося загальнонауковими методами, насамперед, загально логічними: аналіз та синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування, узагальнення, ідеалізація, формалізація і т.д.; методами теоретичного дослідження: сходження від абстрактного до конкретного, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний тощо; емпіричного дослідження: порівняння. Знарядям знаходження та вирішення суперечностей, які містяться в поняттях, виступає діалектика. Значущими для розвідки стали герменевтичний і феноменологічний методи для осмислення всієї складності будь-якого тлумачення, в тому числі, й історико-філософської специфіки метафізичної проблематики.

Також доцільно буде зазначити окремо методи, які найбільше допомогли в дослідженні метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна:

- аналітичний (використовувався при визначенні теоретичних і методологічних основ дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна);
- порівняльно-історичний (використовувався для співставлення в історико-філософському дискурсі поглядів Людвіга Вітгенштайна та представників Віденського гуртка, а також тих мислителів, чії погляди та ідеї мали вплив на формування світогляду філософа);
- системний (надав можливість здійснення комплексного аналізу творчості Людвіга Вітгенштайна в цілому та метафізичної проблематики в його творчості, зокрема);
- історико-логічний та біографічний, які дозволили здійснити реконструкцію процесу формування та розвитку філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна;

**Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що в дисертації вперше на основі історико-філософського аналізу творчості Людвіга Вітгенштайна, цілісно представлена метафізична проблематика. В дисертаційному дослідженні обґрунтовано ряд положень, які конкретизують наукову новизну і виносяться захист. Так, у дисертаційному дослідженні:

*Вперше:*

- встановлено, що для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна поділ його творчості на «ранній» та «пізній» (чи ранній, середній та пізній) періоди не є принциповим.
- встановлено, що структурно філософія розуміється Людвігом Вітгенштайном як поєднання логіки та метафізики.
- встановлено, що для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна є принциповим розмежування на те, що може бути сказане, та те, про що слід мовчати (що не може бути висловлене мовою науки).

- встановлено, що як для західної, так і для вітчизняної філософії практично втратило значення будь-яке протиставлення теоретичних реконструкцій смислу вітгенштайнівських текстів (так зване вітгенштайнознавство) і позитивної розробки актуальних філософсько-лінгвістичних проблем, які базуються на ідеях (так зване вітгенштайніанство).

- доведено, що Людвіга Вітгенштайна некоректно розглядати, як представника логічного позитивізму, хоча його творчість й мала визначальний вплив на формування цього напрямку.

*Уточнено:*

- методологічні основи історико-філософського дослідження метафізичної проблематики;

- смислове навантаження та контекст використання понять «метафізичний суб'єкт», «світ», «факт», «сене світу», як ключових для розуміння філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна;

- межі впливу поглядів Бертрана Рассела, Льва Толстого, Артура Шопенгауера та ін. на формування філософського світогляду Людвіга Вітгенштайна;

*Одержали подальший розвиток:*

- дослідження філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна;
- розвідки статусу метафізики в аналітичній філософії.

**Теоретичне значення** дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно, по-перше, дає можливість по-новому осмислити місце та значення філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна і, по-друге, дозволяє прояснити причини його розходження з логічним позитивізмом.

**Практичне значення.** Одержані результати можуть бути використані у навчальному процесі, наукових дослідженнях, пов'язаних з розробкою нормативних курсів, семінарських занять і спецкурсів у навчальних закладах, зокрема, з таких предметів, як: філософія, історія філософії, філософія науки, філософія й методологія науки, етика.

**Особистий внесок здобувача.** Дисертаційне дослідження носить самостійний характер. Положення наукової новизни і висновки роботи отримані дисертантом самостійно.

**Апробація результатів дослідження** відбувалася паралельно з розробкою і представленням окремих його розділів. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися та доповідалися на конференціях різного рівня, зокрема, на Днях науки філософського факультету КНУ ім. Тараса Шевченка (Київ, 2011, 2012, 2014); Міжнародній науковій конференції «Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми» (Чернівці, 2011).

**Публікації.** Основний зміст дисертаційного дослідження відображений у тринадцяти наукових публікаціях: шести статтях, з них одна розміщена в іноземному науковому періодичному виданні, а п'ять – у фахових виданнях, затверджених ВАК України з філософських наук та семи матеріалах виступів

на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, з них одна – електронна.

**Структура дисертаційної роботи** зумовлена специфікою її предмета та логікою розкриття теми, а також поставленою метою й завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають у себе тринадцять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації – 203 сторінки, з них 175 основного тексту. Список використаних джерел становить 28 сторінок і налічує 257 найменувань, з них 47 іноземними мовами.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У **Вступі** обгрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт і предмет, мету та завдання дослідження, висвітлено ступінь розробленості теми дослідження в зарубіжній та вітчизняній літературі; наведено виклад методологічних засад роботи, її наукову новизну, теоретичну і практичну значимість; визначено зв'язок з науково-дослідною роботою кафедри, на якій виконувалась дисертація; наведені дані про наукові публікації по темі дисертаційного дослідження та про апробацію отриманих результатів на наукових конференціях.

У **першому розділі «Джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження»** проаналізовано стан наукової розробленості теми, подана характеристика джерельної бази дисертаційного дослідження, визначено основні методологічні підходи та принципи дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна.

У **першому підрозділі «Джерельна база дослідження»** зроблено детальний опис джерельної бази досліджень із теми метафізичної проблематики в аналітичній філософії та в творчості Людвіга Вітгенштайна. Джерельну базу дисертаційного дослідження можна класифікувати наступним чином: 1) корпус праць Людвіга Вітгенштайна; 2) наукові розвідки, присвячені дослідженню творчості Людвіга Вітгенштайна; 3) науково-аналітичні обзори академічних інститутів; 4) дисертаційні роботи, повністю присвячені ідеям Людвіга Вітгенштайна, або якомусь аспекту його творчості; 5) дисертаційні дослідження, які аналізуючи певну проблему, звертаються до того чи іншого аспекту творчості Людвіга Вітгенштайна; 6) наукові дослідження, присвячені аналізу метафізичної проблематики в аналітичній філософії. Робиться висновок про те, що незважаючи на достатньо велику кількість наукових студій, як за кордоном, такі у вітчизняному історико-філософському дискурсі, комплексне та систематичне дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна ще потребує досліджень.

У **другому підрозділі «Понятійно-категоріальний апарат і підходи до дослідження метафізичної проблематики»** розглядаються методологічні проблеми дослідження метафізичної проблематики в аналітичній філософії. Після аналізу наукових методів та принципів, на які спирається дисертаційне

дослідження, робиться акцент на специфічності застосування їх в контексті досліджуваного, як об'єкта, так і предмета роботи. Особливий наголос при розгляді методологічної основи робиться на з'ясуванні значення для дисертаційного дослідження застосування герменевтичного та феноменологічного методів. Показується, що як для західної, так і для вітчизняної філософії практично втратило значення будь-яке протиставлення теоретичних реконструкцій смислу вітгенштайнівських текстів (так зване вітгенштайнознавство) і позитивної розробки актуальних філософсько-лінгвістичних проблем, які базуються на ідеях Людвіга Вітгенштайна (так зване вітгенштайніанство).

Серед підходів до дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна, як найбільш продуктивний, виділено підхід, за яким основне завдання філософа під час написання «Логіко-філософського трактату» це виділення сфери, в межах якої можна отримати чітке й визначене знання.

В даному підрозділі, для більш адекватного й повного розуміння поглядів Людвіга Вітгенштайна стосовно метафізичної проблематики, уточнено змістове навантаження таких понять як: поняття «метафізичний суб'єкт», «світ», «факт», «сенса», «метафізична проблематика». Визначено також такі модуси метафізики як: *metaphysica naturalis*, *metaphysica generalis* і *metaphysica specialis*.

Підкреслюється важливість прочитання такої праці Людвіга Вітгенштайна як «Логіко-філософський трактат» разом з його «Щоденниками 1914 – 1916» року, та листами, які сприяють кращому розумінню ідей автора.

Показано, що для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна поділ його творчості на «ранній» та «пізній» періоди не є принциповим.

У другому розділі «Контекст формування філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна» проаналізовано основні джерела формування філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна.

У першому підрозділі «Вплив ідей А. Шопенгауера, С. Керкегора і Л. Толстого на формування світогляду Л. Вітгенштайна» досліджуються основні моменти впливу на формування філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна, які пов'язані з розумінням ним метафізичної проблематики, поглядів таких мислителів як Артур Шопенгауер, Сьорен Керкегор і Лев Толстой, з працями яких Людвіг Вітгенштайн був знайомий, і за його словами, високо їх оцінював. Погляди Артура Шопенгауера, щодо розуміння світу як пронизаного волею, вплинули на розуміння Людвігом Вітгенштайном «метафізичного суб'єкта» (філософського Я), який є суб'єктом воліючим. Вплив Артура Шопенгауера найбільш чітко прослідковується в працях Людвіга Вітгенштайна в питаннях які можна віднести до спекулятивної психології. А вплив поглядів Сьорена Керкегора та Льва Толстого найбільш чітко в працях Людвіга Вітгенштайна виражений в питаннях пов'язаних які відносяться до спекулятивної теології. Погляди Льва Толстого, мали значний вплив на формування світогляду Людвіга Вітгенштайна, але певною мірою, навіть визначали спосіб життя філософа, на певних етапах, проте більшою мірою вони

вплинули на розуміння суті релігії та відношення до інституту церкви, і меншою – на розуміння Бога. Вплив Сьорена Керкегора прослідковується на розумінні Людвігом Вітгенштайном етичного, як пов'язаного з сенсом світу і таким чином з Богом, та на розумінні обмеженості мови.

Окрім згаданих мислителів, на формування філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна, мали вплив погляди Аврелія Августина, які найповніше прослідковуються при розробці австрійсько-британським філософом концепції «мовних ігор»; Імануїла Канта, вплив яких відображається у розумінні Людвігом Вітгенштайном метафізичного суб'єкта; Готлоба Фреге, вплив яких найбільш помітний в перших працях Людвіга Вітгенштайна, які присвячені проблемам логіки (Замітки по логіці, Замітки, продиктовані Дж. Муру); Джорджа Мура, вплив яких прослідковується в питаннях пов'язаних достовірністю знання, зокрема в праці «Про достовірність», а також в питаннях пов'язаних з розумінням етики.

У **другому підрозділі «Б. Рассел і Л. Вітгенштейн: межі впливу»** показано, що вплив Бертрана Рассела був визначальним у підході Людвіга Вітгенштайна до логіки. Проте вже під час написання «Логіко-філософського трактату» Людвіг Вітгенштайн піддає критиці теорію типів Бертрана Рассела, хоча й опирається на його концепцію логічного атомізму. Показано, що передмова Бертрана Рассела до «Логіко-філософського трактату» зорієнтована на невірне розуміння ідей Людвіга Вітгенштайна – розуміння в формально-логічному ключі, що є дещо обмеженим. Людвіг Вітгенштайн схвально відносився до праць Бертрана Рассела з математичної логіки і критикував його праці з етики. Показано, що не лише Бертран Рассел мав вплив на ідеї Людвіга Вітгенштайна, але й навпаки.

У **третьому підрозділі «Л. Вітгенштайн і логічний позитивізм»** показано, що хоча ідеї «Логіко-філософського трактату» Людвіга Вітгенштайна й мали визначальний вплив на формування програми логічного позитивізму, особливо на представників Віденського гуртка, є ряд моментів, через які розуміти Людвіга Вітгенштайна як представника Логічного позитивізму некоректно.

Показано, що в ряді питань погляди Людвіга Вітгенштайна та представників Віденського гуртка є схожими, наприклад, в тому, що межі мови (мислення) і світу співпадають, схожі погляди в розумінні світу фактів і подій, які описуються різноманітними природничими науками, в тому, що речення – картина світу, так як має зі світом одну і ту ж логічну форму, тому що якби світ був нелогічним, його не можна було б представити в формі речення. Проте, представники Віденського гуртка надавали значення лише науковому знанню і обмежували роль і значення метафізики, відмовляли їй в можливості дати якусь ціннісне знання. В цьому їхні погляди з поглядами Людвіга Вітгенштайна, який навпаки, надавав важливішого значення метафізиці, розходяться.

Показано, що існуюча, хоча поки й не поширена, серед дослідників думка про те, часто вплив «Логіко-філософського трактату» на формування ідей представників Віденського гуртка перебільшується, також може свідчити на

користь того, що вважати Людвіга Вітгенштайна представником Віденського гуртка не коректно. Думка про перебільшення впливу ідей, висловлених в «Логіко-філософському трактаті» на представників логічного позитивізму, і зокрема, Віденського гуртка, ґрунтується на тому, що ідеї представників Віденського гуртка вплинули на ідеї представників так званого протогуртка, у лідерів якого – Філіпа Франка, Ганса Гана, Отто Нейрата та Ріхарда фон Мізеса ще до 1914 року сформувалась емпіристська, антиметафізична позиція, і вони змогли сформулювати основні ідеї нового світорозуміння, які зводились до того, що: сучасна їм філософія – метафізика – повинна бути відкинута; наука сама повинна знайти засоби для обґрунтування своєї достовірності, а завдання фізики – допомогти їй в цьому; засобом подолання тогочасної кризи в науці є логіка і безпосередній досвід. Таким чином, стверджується, що ідеї, які лягли в основу наукового світорозуміння, були сформульовані віденцями ще до знайомства з «Логіко-філософським трактатом».

В даному підрозділі показується, що афоризми «Логіко-філософського трактату», були обтяженими неприйнятними для членів Віденського гуртка метафізикою і містикою. Вони, швидше, знайшли в ньому яскраве й різке вираження деяких власних ідей, або ж «інтуїтивні осяяння», які були застосовані для цілей власної наукової концепції.

**Третій розділ «*Metaphysica naturalis* і *Metaphysica generalis* у працях Л. Вітгенштайна»** присвячено дослідженню метафізики мови та онтологічній проблематиці у творчості Людвіга Вітгенштайна. Також в даному розділі розглядається розуміння мислителем філософії.

У першому підрозділі «**Особливий підхід Л. Вітгенштайна до філософії**» проаналізовано розуміння Людвігом Вітгенштайном філософії. Показано, що структурно філософія, за Людвігом Вітгенштайном складається з логіки і метафізики. Філософія для нього, це не певна теорія, а діяльність, яка спрямована на прояснення наших думок, в яких неодмінно буде з'являтися плутанина через нерозуміння і часто невірне використання нашої мови. Метою такої діяльності є розвінчання псевдопроблем і досягнення ясності. Філософія, таким чином, виступає як «критика мови». Плутаниною, для філософа, уявляється, зокрема те, що концептуальна неясність (яка стосується граматики слів) виражається в формі наукового питання. В результаті філософські положення сприймаються як однотипні з науковими питаннями, якими вони насправді не є, – і з цієї точки зору, позбавлені сенсу.

Сенс висловлювання філософ визначає як «його відповідність і невідповідність до можливостей існування й не існування станів речей». Пояснюється це так: ми розуміємо сенс висловлювання, якщо нам ясно, який реально є стан речей, якщо дане висловлювання істинне. Те, що «мислиме» (і, отже піддається висловленню) відноситься до сфери природничих наук.

Звертається також увага на велике значення в філософії, як діяльності з прояснення думок, на значення запитань. Підсумок філософії – не «філософські судження», а пояснення суджень. А для цього потрібна певна методологія. Починаючи з 30-х років ХХ ст., Людвіг Вітгенштайн приходить до висновку,

що в філософії питання завжди важливіше, ніж відповідь. Відповідь може бути неправильною, вичерпування же одного питання іншим неправильним бути не може. Тобто, перетворення одного питання на ряд пояснюючих його нових питань у кінцевому підсумку, приводить до чіткого розуміння того, що відбувається (до чіткого розуміння стану речей). Вихідне ж питання нібито згасає, знімається. Звертається увага на те, що тексти самого Людвіга Вітгенштайна, якщо на них подивитися, рясніють запитаннями, він постійно ставить питання. На цій підставі його метод порівнюється з методом Сократа.

«Логіко-філософський трактат» розглянуто як працю, яка покликана провести межу тому, що може бути сказаним чітко і ясно та тому, про що слід мовчати. На цій основі показано, що можна провести аналогію в методі Людвіга Вітгенштайна та методом філософії «нового конфуціанства» Фен Юляня. Фен Юлянь формулює два методи «самої філософської метафізики» – позитивний, який викладає метафізику з точки зору логіко-аналітичного методу і який, таким чином, дає логічну інтерпретацію досвіду, і негативний, який уникає висловлювань про актуальне і повідомляє не те чим є річ, а те, чим вона не є. Істинна метафізика, за таким поглядом, повинна починати свій рух з позитивного методу, забезпечуючого ясність мислення, і закінчувати негативним. «Логіко-філософський трактат» можна розглядати як досвід викладення метафізики за допомогою негативного методу. Для кращого розуміння негативний метод можна порівняти з технікою китайського традиційного живопису, де порожнеча несе смислове навантаження не менше, ніж місця до яких торкнувся пензлем художник. Підтвердження правомірності такого порівняння можна знайти в твердженні Володимира Бібіхіна, який говорить про те, що говорячи, що метафізика не має сенсу, Людвіг Вітгенштайн залишає можливість розуміти її як мовчання. Таким чином, мовчання про щось і є метафізикою, тобто не вимовляння, а вказування.

У другому підрозділі «Співвідношення філософії і науки» розглянуто співвідношення філософії та науки у творчості Людвіга Вітгенштайна. Показано, що філософія розуміється ним як щось, що стоїть осторонь від природничих наук.

Підкреслюється, що принциповим для вітгенштайнового розуміння метафізики, філософії, етики, науки є розрізнення того, що може бути сказаним ясно, та того, що може бути лише показаним і про що слід мовчати.

До того, що може бути сказане чітко і ясно, відносяться наукові висловлювання. Висловлювання філософські, метафізичні належать до тієї сфери, про яку слід мовчати, тому що вони будуть такими, що не мають сенсу, хоча це не означає, що вони будуть невірними.

Філософія, за Людвігом Вітгенштайном, обмежує коло суперечливих питань у природознавстві.

Наука поступається метафізиці в повноті охоплення буття. На думку, Людвіга Вітгенштайна, якби навіть знайшлися відповіді на всі можливі наукові питання, наші життєві проблеми ще зовсім не були б порушені.



У третьому підрозділі «Етика і спроба вираження метафізичного» проаналізовано розуміння Людвігом Вітгенштайном етики і досліджено її зв'язок з метафізикою. Показано, що етика не може бути наукою, оскільки вона не додає жодного нового знання. Також етика не може бути наукою, оскільки вона повинна виражати абсолютну цінність, яка пов'язується з таким речами як сенс світу, віра в Бога і т.д. Наука ж має справу з фактами, які є ціннісно нейтральними, і тому не можуть виражати ніякої цінності. Етика для Людвіга Вітгенштайна трансцендентальна. Вона є чимось основоположним, вона є умовою світу.

Показано також, що етика пов'язується Людвігом Вітгенштайном з волею.

У четвертому підрозділі «Онтологія “Логіко-філософського трактату”» досліджено представлену Людвігом Вітгенштайном в «Логіко-філософському трактаті» онтологічну проблематику. Показано, що за класифікацією, яка включає: 1) речову онтологію (світ складається з речей); 2) атрибутивну онтологію (світ складається з властивостей); 3) онтологію відношень (в світі первинними є відношення); 4) хвильову онтологію (світ складається з хвиль, під якими розуміються будь-які часові процеси, або події); і функціональну онтологію (світ складається з функцій, а речі задаються їх функціональним призначенням), в «Логіко-філософському трактаті» представлений п'ятий тип, тобто функціональна онтологія. При цьому вона є логічною онтологією, тобто описом світу в рамках логічного простору, і вона є несубстанціональною, що видно вже з афоризму 1.1 «Світ є сукупністю фактів, а не речей».

У «Філософських дослідженнях» «об'єкти світу», «порції реальності», відповідають у «Логіко-філософському трактаті» «фактам» (станам справ).

**Четвертий розділ «Metaphysica specialis у працях Людвіга Вітгенштайна»** присвячений аналізу спекулятивної психології, яка представлена в працях Людвіга Вітгенштайна, оригінальною концепцією метафізичного суб'єкта та спекулятивної теології.

У першому підрозділі «Поняття метафізичного суб'єкта» досліджується введене філософом у «Щоденниках 1914-1916» року та «Логіко-філософському трактаті» поняття метафізичного суб'єкта, який, за Людвігом Вітгенштайном, не проявляється ніде у світі. Показується, що метафізичний суб'єкт, про який пише філософ, не є ні психологічним, ні емпіричним, він не є таким, що пізнає, думає чи уявляє, це не людина, людське тіло чи людська душа. Такий суб'єкт не перебуває ніде у світі, а є його межею. Порівняти такого суб'єкта можна з оком, яке є межею поля зору, не перебуваючи в ньому. Суб'єкт не може впливати на стан справ у світі і пов'язаний зі світом лише етичним відношенням. Метафізичний суб'єкт може тільки воліти. Але воля не розглядається Людвігом Вітгенштайном як психологічна характеристика людини. Воля, для нього – це установка суб'єкта по відношенню до світу. Єдине, на що поширюється дія волі, – це межі світу, а оскільки метафізичний



суб'єкт і є межею світу, то і на метафізичний суб'єкт, який змінюючись змінює межі світу, а тим самим і світ.

Метафізичний суб'єкт Людвіга Вітгенштайна порівнюється з поняттям суб'єкта в творчості Імануїла Канта та Артура Шопенгауера. Якщо кантівський суб'єкт тісно пов'язаний з аналізом структури свідомості, то метафізичному суб'єктові Людвіга Вітгенштайна, навряд чи можна приписати свідомість і самосвідомість, які є неодмінним атрибутом суб'єкта класичного. Метафізичний суб'єкт, про який йде річ в «Логіко-філософському трактаті» задає структуру мислення, мови і світу, але при цьому не виступає носієм цього мислення і діяльною інстанцією синтезу знання, його не супроводжує «я мислю» як неодмінна умова єдності пізнавальної активності. В порівнянні з суб'єктом у розумінні Артура Шопенгауера, який описує суб'єкта як свого роду дволикого Януса, який виявляється з одного боку, суб'єктом, що уявляє, а з іншого – таким що воліє, і уявлення і воля невіддільні одне від одного, як дві сторони медалі, може здатися, що саме про такого воліючого суб'єкта і говорить Людвіг Вітгенштайн. Однак при більш детальному розгляді виявляється, що це не так. Для Артура Шопенгауера суб'єкт є таким, що воліє, оскільки він володіє тілом: воля є проявом дій його тілесності в світі. Людвіг Вітгенштайн натомість, підкреслює, що метафізичний суб'єкт не є ані людиною, ані людським тілом чи людською душею, оскільки в цьому разі він був би лише однією з частин світу. Отже, воля не розглядається як психологічна характеристика людини.

Метафізичний суб'єкт Людвіг Вітгенштайн називає також «Філософським Я».

У другому підрозділі «Спекулятивна теологія Л. Вітгенштайна» досліджується розуміння філософом поняття Бог. Показано, що в філософських побудовах Людвіга Вітгенштайна Бог пов'язується з розумінням сенсу життя. За поглядами філософа, представленими в «Логіко-філософському трактаті» Бог знаходиться за межами світу фактів, він ніде не проявляється в світі фактів, але надає йому цінності, і може розумітися як сенс цього світу. Оскільки Бог перебуває за межами світу, і фактів, про нього не можна говорити ясно, і з цієї причини слід мовчати. Виявляється, що дослідженням того що може бути цінним, а також сенсу життя може бути етика. І в певному сенсі етика, яка не може бути наукою, може бути дослідженням того, що пов'язане з Богом. Переконання в існуванні Бога формується шляхом відповідного виховання, формування певного образу життя. Вірити в Бога, за Людвігом Вітгенштайном, це означає розуміти питання про сенс життя, а також бачити, що факти світу – ще не все. Віра в Бога пов'язується з розумінням щастя. Щоб бути щасливим, потрібно бути у згоді зі світом. Той, хто щасливий – перебуває у згоді з тією волею, від якої він здається залежним. А ми відчуваємо, що залежимо від чужої волі, і те, від чого ми залежимо, ми можемо назвати Богом. Таким чином, той, хто щасливий, перебуваючи у згоді з тією волею, від якої він здається залежним, – виконує волю Бога. Індикатором того, що ти не перебуваєш у згоді з тією волею, від якої здаєшся залежним, виступає страх смерті, а також

совість, яка може розумітися як голос Божий. Молитва, для Людвіга Вітгенштайна, – це думка про сенс життя. А релігія, на думку філософа – це справа, яка вирішується між людиною і Богом, і тому не потребує посередників, наприклад, таких як церква.

## ВИСНОВКИ

1. Для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна поділ його творчості на «ранній» та «пізній» періоди не має принципового характеру. Серед множини існуючих підходів та інтерпретацій щодо прочитання «Логіко-філософського трактату» найбільш продуктивним та таким, що розкриває погляди Людвіга Вітгенштайна найповніше, є поєднання, підходів Олени Смірної та Андрія Синиці, які є взаємодоповнюючими, й основним завданням філософа в «Логіко-філософському трактаті» визнають виявлення глибинного зв'язку логіки і філософії та ролі логічних структур у побудові картини світу, а також виділення сфери, у межах якої можна отримати чітке й визначене знання.

2. Для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна принциповим є розмежування на те, що може бути сказане ясно, та те, про що слід мовчати. Враховуючи це розрізнення, констатовано, що метафізичне відноситься автором саме до того, про що слід мовчати. Висловленими ясно можуть бути висловлювання лише природничих наук. Філософські висловлювання, якщо їх сприймати однотипно з науковими, будуть позбавленими сенсу.

3. Для більш адекватного й повного розуміння поглядів Людвіга Вітгенштайна стосовно метафізичної проблематики, доцільно оперувати наступним смисловим навантаженням таких понять як: «метафізичний суб'єкт», «світ», «факт», «сенс», «метафізична проблематика».

«Метафізичний суб'єкт» визначено як межу світу, який не є ні людським тілом, ні людською душею, відповідно до цього, він не може пізнавати, думати, уявляти, а може лише воліти, й пов'язаний зі світом етичним відношенням.

«Світ» визначено, як розташовану в логічному просторі сукупність фактів.

«Факт» – як конфігурацію станів речей. «Факт» і «подія» – синоніми. Факт постає ціннісно нейтральним.

«Сенс світу» визначено, як те, що знаходячись за межами світу, надає йому цінності. У Людвіга Вітгенштайна сенсом світу виступає Бог.

«Метафізична проблематика» в творчості мислителя є сукупністю проблем, які стосуються питань, пов'язаних з розумінням світу як цілого, сутності космосу (природи), сутності душі (Я), та Бога. А також питань, які стосуються межі мови.

4. На формування філософського світогляду мали вплив ідеї та погляди Аврелія Августина, Сьорена К'єркегора, Імануїла Канта, Артура Шопенгауера, Бертрана Рассела, Джорджа Мура, Льва Толстого. Зближення поглядів Людвіга

Вітгенштайна з поглядами представників логічного позитивізму орієнтує на невірне розуміння його відношення до метафізики.

5. Структурно філософія розуміється Людвігом Вітгенштайном як поєднання логіки та метафізики, вона розуміється не як теорія, а як діяльність метою якої є розвінчання псевдопроблем і досягнення ясності. Філософія, таким чином, виступає як «критика мови». Для мислителя в філософії, як діяльності з прояснення думок, запитання є важливішими, ніж відповіді, оскільки відповідь може бути неправильною, вичерпування ж одного питання іншим, невірним, бути не може. Таким чином, перетворення одного питання на ряд пояснюючих його нових питань в кінцевому рахунку приводить до чіткого розуміння того, що відбувається, до чіткого розуміння стану речей. Неясність і плутанина виникають тоді, коли філософські питання починають сприйматися як однотипні з науковими, якими вони насправді не є. На цій підставі філософія розуміється такою, що обмежує коло суперечливих питань у природознавстві. Наука як така, що лише описує світ, поступається метафізиці в повноті охоплення буття.

6. Метафізична проблематика у творчості Людвіга Вітгенштайна представлена, у таких її модусах, як: *metaphysica naturalis*, *metaphysica generalis* і *metaphysica specialis*.

*Metaphysica naturalis*, яка може розглядатися як метафізика мови, представлена, як в «Логіко-філософському трактаті», так й в «Філософських дослідженнях» Людвіга Вітгенштайна. Одне з основних питань, якому присвячена значна частина творчої спадщини Людвіга Вітгенштайна, – питання про межу мови, може бути віднесеним до метафізичної проблематики.

*Metaphysica generalis*, яку можна розуміти як онтологію, найбільш повно представлена в «Логіко-філософському трактаті», який розпочинається з представлення онтології.

*Metaphysica specialis*, яка складається з психології, космології, теології і предметом дослідження якої виступають, відповідно, людина, «Я», природа «Космос» і Бог, представлена у творчості філософа оригінальною концепцією метафізичного суб'єкта (Філософського Я) та поглядами щодо розуміння Бога, які представляють спекулятивну теологію в працях Людвіга Вітгенштайна.

## СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шушкевич Є. Бог в житті і філософії Л. Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // Идеи: Философско списание. – Книжка I (3), Апрель, Година II, 2014. – С. 61 – 69. – ISSN 1313-9703

2. Шушкевич Є. Підстави метафізичних пошуків у “Логіко-філософському трактаті” Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць] / ред. рада: В.П. Андрущенко (голова); М-во освіти і науки, Нац.пед. ун-т імені

М.П. Драгоманова. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. Вип. 26 (39) – С. 240 – 247.

3. Шушкевич Є. “Що таке філософія?” – інтерпретація бачення Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць] / ред. рада: В.П. Андрущенко (голова); М-во освіти і науки, Нац.пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. Вип. 28 (41) – С. 262 – 269.

4. Шушкевич Є. Вітгенштайн і Шопенгауер: суб'єкт як носій волі / Євгеній Шушкевич // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць] / ред. рада: В.П. Андрущенко (голова); М-во освіти і науки, Нац.пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. Вип. 29 (42) – С. 115 – 122.

5. Шушкевич Є. Людвіг Вітгенштайн: роздуми про щастя і сенс життя / Євгеній Шушкевич // Філософські обрії. Науково-теоретичний журнал Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України та Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Випуск 30. – Київ-Полтава, 2013. – С. 50 – 58. – ISSN 2075-1443

6. Шушкевич Є. Л. Вітгенштайн: Чи можлива етика як наука? / Євгеній Шушкевич // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук.праць. Випуск 706 – 707. Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. – С. 259 – 264.

7. Шушкевич Є. Метафізична проблематика в “Логіко-філософському трактаті” Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2010 рік, 9-10 лютого 2011 року / [Укл. Г.І. Волинка, О.В. Уваркіна, О.П. Симоненко, О.П. Ємельянова] – К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 331 – 333.

8. Шушкевич Є. Проблема невимовного в “Логіко-філософському трактаті” Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // “Дні науки філософського факультету – 2011”, Міжн. наук. конф. (2011; Київ). Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету - 2011”, 20-21 квіт. 2011 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2011. – Ч. 1. – С. 213 – 215.

9. Шушкевич Є. Проблема класифікації “мовних ігор” Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми. Матеріали Міжнародної наукової конференції 7 – 8 жовтня 2011 р. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 247 – 249. ISBN 978-966-423-183-8

10. Шушкевич Є. Поняття “метафізичного суб'єкта” в працях Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Збірник наукових праць звітно-наукової

конференції викладачів університету за 2011 рік, 9-10 лютого 2012 року. Частина 2. / [Укл. Г.І. Волинка, О.В. Уваркіна, О.П. Симоненко, О.П. Ємельянова] – К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 252 – 254.

11. Шушкевич Є. “Метафізичний суб’єкт” в працях Людвіга Вітгенштайна / Євгеній Шушкевич // “Дні науки філософського факультету - 2012”, Міжн. наук. конф. (2012; Київ). Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету – 2012”, 18-19 квіт. 2012 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2012. – Ч. 1. – С. 185 – 187.

12. Шушкевич Є. Л. Вітгенштайн: кілька слів про релігію / Євгеній Шушкевич // “Дні науки філософського факультету – 2014”, Міжн. наук. конф. (2014; Київ). Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету – 2014”, 15 – 16 квіт. 2014 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2014. – Ч. 1. – С. 232 – 234.

13. Шушкевич Є. Мовні ігри як метод / Євгеній Шушкевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: [http://kph.npu.edu.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=188:2010-06-10-19-56-04&catid=26:2010-06-03-13-01-09&Itemid=27](http://kph.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=188:2010-06-10-19-56-04&catid=26:2010-06-03-13-01-09&Itemid=27)

## АНОТАЦІЇ

**Шушкевич Є.М. Метафізична проблематика у творчості Людвіга Вітгенштайна (історико-філософський аналіз). – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, – Київ, 2015.

У дисертаційному дослідженні здійснюється спроба аналізу метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна. Досліджено контекст формування філософських поглядів Людвіга Вітгенштайна та виявлено, що на них мали вплив погляди А. Шопенгауера, Л. Толстого, С. Керкегора, Б. Рассела. Показано, що метафізична проблематика у творчості Л. Вітгенштайна представлена у вигляді метафізики мови (metaphysics naturalis), онтологічної проблематики (metaphysica generalis) та спекулятивної психології і спекулятивної теології (metaphysica specialis).

Встановлено, що структурно філософія розуміється Людвігом Вітгенштайном як поєднання логіки та метафізики. А також, що для дослідження метафізичної проблематики у творчості Людвіга Вітгенштайна є принциповим розмежування на те, що може бути сказане, та те, про що слід мовчати. Показано що наближення поглядів Людвіга Вітгенштайна до поглядів представників логічного позитивізму зорієнтовує на невірне розуміння його відношення до метафізики.

**Ключові слова:** метафізика, аналітична філософія, мова, онтологія, етика, світ, метафізичний суб'єкт, логічний позитивізм.

**Шушкевич Е.Н. Метафизическая проблематика в творчестве Людвиг Витгенштейна (историко-философский анализ). – Рукопись.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.05 – история философии. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, – Киев, 2015.

В диссертации сделана попытка анализа метафизической проблематики в творчестве Людвиг Витгенштейна. Исследование контекста формирования философских взглядов Людвиг Витгенштейна определяет, что на них имели влияние взгляды Артура Шопенгауера, Льва Толстого, Серена Кьеркегора, Бертрана Рассела, Иммануила Канта. Показывается, что понимание взглядов Людвиг Витгенштейна как представителя логического позитивизма, ориентирует на неверное понимание его отношения к метафизике. Хотя идеи философа, высказанные в «Логико-философском трактате» оказали влияние на взгляды представителей логического позитивизма, особенно представителей Венского кружка, причем последние не восприняли его «мистическую» часть, которая для автора трактата была очень важной. Взгляды Людвиг Витгенштейна и представителей логического позитивизма насходятся и в отношении метафизики.

Показывается, что для понимания метафизической проблематики в творчестве Людвиг Витгенштейна ключевую роль играет разделение на то о чем можно говорить ясно, и то, о чем следует молчать. Положения естественных наук могут быть высказаны ясно, а метафизика относится к тому, о чем следует молчать. Этика не может быть наукой, поскольку она не прибавляет ничего нового к нашему знанию и понимается как трансцендентальная. Философские высказывания, если их воспринимать как научные, будут лишены смысла, поэтому философия не может быть наукой, она понимается не как теория, а как деятельность, цель которой – достижение ясности. Наука как таковая, только описывающая мир, уступает место метафизике в полноте охватывания бытия.

Приведено сравнение «Логико-философского трактата» как работы призванной провести границу между тем, что может быть сказано ясно, и тем, о чем следует молчать, с позитивным и негативным методом метафизики, представленными в философии «нового конфуцианства» Фен Юланя.

Метафизическая проблематика представлена в творчестве Людвиг Витгенштейна в таких ее модусах, как *metaphysics naturalis*, предстающая в виде метафизики языка; *metaphysica generalis*, представляющаяся онтологической проблематикой, и *metaphysica specialis*, имеющая вид оригинальной концепции метафизического субъекта, относящаяся к спекулятивной психологии, и взглядами философа относительно понимания Бога и отношения к нему, что составляет спекулятивную теологию.

Границы мира, для Людвиг Витгенштейна, определяются границами языка.

Онтология представленная в «Логико-философском трактате», может быть рассмотрена как функциональная онтология. При этом она является логической онтологией, то есть описанием мира в рамках логического пространства и является несубстанциональной.

Метафизический субъект, о котором пишет философ, не является психологическим или эмпирическим, он не является также познающим, мыслящим или представляющим, это не человек, человеческое тело или человеческая душа. Такой субъект не находится нигде в мире, а является его границей. Метафизический субъект не может влиять на положение вещей, состояние дел в мире и связан с миром только этическим отношением. Метафизический субъект может только проявлять свою волю. Также Людвиг Витгенштейн называет его «философским Я».

Бог рассматривается Людвигом Витгенштейном как смысл мира, который находится за пределами мира фактов и нигде в мире не показывается. По этой причине о Нем нельзя говорить ясно, и поэтому следует молчать. Бог придает миру ценность. Верить в Бога – значит понимать вопрос о смысле жизни. Для того, чтобы быть счастливым, нужно находиться в согласии с волей Бога, от которой ты зависишь.

В диссертации говорится о том, что для исследования метафизической проблематики в творчестве Людвиг Витгенштейна не является принципиальным широко распространенное разделение его творчества на «ранний» и «поздний» периоды, поскольку предмет его философского интереса не изменялся, а изменялся лишь подход, план его рассмотрения, а цель оставалась той же, понимание принципиальных для понимания метафизической проблематики в его творчестве понятий оставалось сходным и в «Логико-философском трактате», и в «Философских исследованиях».

**Ключевые слова:** метафизика, аналитическая философия, язык, онтология, этика, мир, метафизический субъект, логический позитивизм.

**Shushkevych Y. The Metaphysical Issues in Work of Ludwig Wittgenstein (Historical and Philosophical Analysis). – Manuscript copyright.**

Thesis for the Candidate of philosophical sciences degree, specialty 09.00.05 – History of Philosophy. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2015.

The research attempts to analyze metaphysical issues in the work of Ludwig Wittgenstein. Context investigated the formation of philosophical views of Ludwig Wittgenstein, and found that their views have influenced the formation of such thinkers as Søren Kierkegaard, Leo Tolstoy, Arthur Schopenhauer, Bertrand Russell and others. It is shown that understanding the views of Ludwig Wittgenstein as a representative of logical positivism, guides on misconceptions of its relation to metaphysics. It is shown that to understand the metaphysical issues in the work of Ludwig Wittgenstein key distinction is that what we can say about that is clear and

that we should remain silent. Position science can be expressed clearly and metaphysics refers to what should be silent.

Metaphysical issues presented in the works of Ludwig Wittgenstein such as its moduses: metaphysics naturalis, which is represented as a metaphysics of language, metaphysica generalis, represented ontological issues, and metaphysica specialis, which is presented in the form of the original concept of metaphysical entity related to speculative psychology and philosopher views on understanding and relationship with God that is speculative theology.

**Key words:** metaphysic, philosophy, language, ontology, ethics, world, metaphysical subject, analytical philosophy, logical positivism.





Підписано до друку 27.04.2015 р. Формат 60x84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура Times.  
Наклад 100 пр. Зам. № 189  
Віддруковано з оригіналів.

---

Видавництво Національного педагогічного університету  
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9  
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.  
(044) 239-30-26.

**НБ НПУ**  
**імені М.П. Драгоманова**



**100304344**